

ONDERNEMEN IN DE LEIDSE HISTORISCHE BINNENSTAD

ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN

ARCHIEF MONUMENTEN ARCHEOLOGIE

INHOUDSOPGAVE

1. HISTORISCHE BINNENSTAD VOOR ONDERNEMERS STEEDS AANTREKKELIJKER!	3
2. VRAGEN VAN ONDERNEMERS IN DE HISTORISCHE BINNENSTAD	5
A WAT IS ER MOGELIJK MET MIJN WINKELPUI?	5
B WELKE RECLAME MAG?	6
C MAG IK MIJN INTERIEUR VERBOUWEN?	7
d MAG IK ZONWERING PLAATSEN?	8
E MAG IK PANDEN SAMENVOEGEN?	9
F MAG IK DE INSTALLATIES IN EEN MONUMENT AANPASSEN?	10
3. BESCHERMING LEIDSE BINNENSTAD	11
A WAT IS EEN BESCHERMD STADSGEZICHT?	12
B WAT IS EEN MONUMENT?	13
C WANNEER IS ER SPRAKE VAN EEN KARAKTERISTIEK PAND?	16
D WAT ZIJN DE REGELS VOOR ARCHEOLOGIE?	17
4. DUURZAAM VERBOUWEN	18
5. MEER WETEN?	19

Leiden is één van de mooiste historische steden van Nederland. Leidenaren zijn daar trots op en terecht! Erfgoed in het centrum maakt de stad extra aantrekkelijk te wonen, te verblijven en te investeren. (foto: gemeente Leiden)

Markt in Leiden (foto: Leiden Marketing)

1. Historische binnenstad voor ondernemers steeds aantrekkelijker!

Ondernemer zijn in de Leidse binnenstad betekent werken in een historische omgeving. Veel bedrijven hebben daar voordeel van omdat juist die historische uitstraling voor consumenten, toeristen en bewoners aantrekkelijk is. In de concurrentiestrijd tussen winkelcentra hebben historische steden met hun erfgoed een belangrijke voorsprong: mensen winkelen graag in een mooie, oude stad!

Landelijk onderzoek

Maar liefst 55 procent van de Nederlanders winkelt het bij voorkeur in een historische binnenstad. Zo blijkt uit een landelijk onderzoek onder 1500 Nederlandse consumenten, uitgevoerd door Peil.nl in opdracht van Vastned.

Behoud van erfgoed

Als ondernemer kunt u profiteren van het feit dat de Leidse binnenstad een prettige plek is om te verblijven. U heeft echter ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid het erfgoed te behouden, zodat dat niet verloren gaat en doorgegeven kan worden aan volgende generaties.

Dit betekent dat u als ondernemer bij verbouwingsplannen bijna altijd met een vorm van (archeologische) monumentenzorg te maken krijgt. Vaak brengt dat een vergunningplicht met zich mee.

Waarom deze folder?

Deze folder is gemaakt om te laten zien hoe belangrijk de historische binnenstad is voor ondernemers, zeker ook economisch gezien. Er is nog steeds veel mogelijk in historische panden. Maar waar kunt u terecht voor advies en hoe weet u als ondernemer wanneer u een vergunning nodig heeft?

Kortom, hoe bereikt u een zo goed mogelijk resultaat met zo min mogelijk overlast en vertraging.

Nieuwe Rijn
(foto: Leiden Marketing)

De adviseurs van Erfgoed Leiden en Omstreken kunnen u bijstaan met hun expertise en gratis advies.

2. Vragen van ondernemers in de historische binnenstad

2A WAT IS ER MOGELIJK MET MIJN WINKELPUI?

Het wijzigen van een winkelpui is altijd vergunningsplichtig. Als het pand een monument is, dan is de pui ook beschermd.

De gemeente hecht veel waarde aan de kwaliteit die historische winkelpuien aan het winkelgebied geven. Een fraaie historische omgeving trekt bezoekers die graag rond wandelen in een mooie stad. Veel historische puien zijn architectonische pareltjes of kunnen dat weer worden.

Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld

Een vertimmerde, lelijke maar in de kern historische pui is vaak nog heel goed te herstellen. Bij het herstellen van een pui helpt de gemeente met de Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld (SHS). Ook historische panden die geen monument zijn, komen hiervoor in aanmerking!

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de projectmedewerkers SHS van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

VEEL HISTORISCHE PUIEN ZIJN ARCHITECTONISCHE PARELTJES.

2B WELKE RECLAME MAG?

Reclame is noodzakelijk om een winkel onder de aandacht van het publiek te brengen. Schreeuwerige reclame kan het winkelgebied als geheel onaantrekkelijk maken voor bezoekers. Daarom is het Modellenboek Gevelreclame opgesteld. Reclame-uitingen moeten daaraan voldoen. Bij monumenten wordt daarnaast ook beoordeeld of de reclame past bij de specifieke gevel van dat pand en of de bevestiging en/of bekabeling geen fysieke schade toebrengt.

Modellenboek Gevelreclame

De gemeenteraad heeft op 3 december 2015 het vernieuwde Modellenboek gevelreclame en uitstallingen vastgesteld. Dit betekent, dat vanaf dat moment alle nieuwe plannen voor het aanbrengen van gevelreclame aan de regels uit het vernieuwde modellenboek worden getoetst. Uitstallingen moeten vanaf 2016 ook aan de nieuwe regels voldoen. Het modellenboek kan geraadpleegd worden op www.leiden.nl/modellenboek.

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de projectmedewerkers SHS van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

Subsidieregeling Historisch Stadsbeeld

Voor het aanbrengen van gevelreclame kunt u subsidie aanvragen. Ook historische panden die geen monument zijn, komen hiervoor in aanmerking!

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de projectmedewerkers SHS van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

Links een foto met reclame die afwijkt van het modellenboek en rechts een gevel conform het modellenboek

Modern interieur in het historische V&D pand.

2C MAG IK MIJN INTERIEUR VERBOUWEN?

Als het bedrijfspand een monument is, dan is ook het interieur beschermd.

Juist historische interieuronderdelen kunnen een winkel of horecazaak een unieke en onderscheidende uitstraling geven. Een aantal ondernemers in Leiden laat dat al zien. Achter systeemplafonds en voorzetwanden gaan vaak prachtige zaken schuil. Bijvoorbeeld, historische winkelinterieurs, balklagen, gewelven, wandafwerkingen, of bouwsporen, die een verhaal vertellen over de geschiedenis van een pand. Vaak zijn onderdelen goed genoeg bewaard gebleven om ze in ere te herstellen.

Bouwhistorisch onderzoek

Bij ingrijpende verbouwingen is het nodig dat er inzicht wordt gegeven in welke cultuurhistorische waarden er in het geding zijn. Een bouwhistorisch onderzoek geeft daarover de benodigde informatie. De gemeente kan eisen dat bij de aanvraag voor een omgevingsvergunning zo'n onderzoek wordt aangeleverd. Op basis van dat bouwhistorisch onderzoek wordt de aanvraag dan beoordeeld. Uiteraard wordt er altijd rekening gehouden met de eisen en de wensen vanuit de ondernemer. Aan de andere kant vragen wij van de ondernemer de bereidheid om op zoek te gaan naar alternatieven als het monument daar om vraagt. Uiteindelijk komt het neer op het gezamenlijk zoeken naar een optimaal samengaan van bedrijfsbelang en behoud van cultuurhistorie.

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de adviseurs van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

2D MAG IK ZONWERING PLAATSEN?

Een veel gestelde vraag van ondernemers is, hoe om te gaan met zonwering. Om etalages te beschermen tegen teveel licht is soms zonwering nodig. Het uitgangspunt is dat deze per gevelopening worden aangebracht, dus niet twee losse vensters onder één groot scherm. Over kleur, omvang, afmetingen en reclameteksten zijn eisen opgenomen in de Welstandsnota.

Bij monumenten mag de zonwering geen grote ontsiering van de gevel teweeg brengen en mag de ophanging geen schade toebrengen aan het monument.

Vaak is bevestiging op het kozijn aan te bevelen, maar soms is dit zo fraai gedetailleerd dat het juist weer beter is het scherm aan het metselwerk op te hangen of te kiezen voor zonwering aan de binnenzijde.

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de adviseurs van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

Zonwering Breestraat

**ONS STREVEN IS OM
SAMEN MET U OP ZOEK
TE GAAN NAAR EEN
OPLOSSING, DIE RECHT
DOET AAN ALLE BELANGEN.**

2E MAG IK PANDEN SAMENVOEGEN?

Historische panden in de binnenstad hebben vaak een vrij klein bedrijfsvloeroppervlak. Sommige ondernemers hebben behoefte aan meer ruimte op de begane grond en willen dat realiseren door de muren tussen panden door te breken. Dit noemen we verhelen.

De scheidingsmuren tussen historische panden zijn doorgaans de oudste delen van een gebouw en ze bevatten veel informatie over de ontwikkeling van dat gebouw. Historische bouwmuren vormen daarom een belangrijk deel van de geschiedenis van de stad.

Verder is het belangrijk dat de winkelpuien niet verworden tot een los decorstuk zonder verband met de structuur van de achterliggende historische panden en van de stad. In beginsel is verheling dan ook niet toegestaan.

Om tegemoet te komen aan de wens van de ondernemer is het in sommige gevallen wel mogelijk om doorgangen te maken, zodat de ruimten functioneel verbonden kunnen worden. Daarbij wordt zoveel mogelijk muurwerk gespaard en blijven de afzonderlijke panden, ook inwendig, herkenbaar. Ons streven is om samen met u op zoek te gaan naar een oplossing, die recht doet aan alle belangen. De regels voor het verhelen zijn terug te vinden in het bestemmingsplan.

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de adviseurs van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

2F MAG IK DE INSTALLATIES IN EEN MONUMENT AANPASSEN?

Veel bestaande bedrijfsruimtes zijn in de afgelopen periode aangepast. Hierdoor zijn de meeste installaties niet meer origineel. Het vervangen van de moderne installaties kan in veel gevallen zonder gevolgen voor een monument worden uitgevoerd.

Bij het ontwerpen van installaties in een monument kun je niet altijd uitgaan van standaard oplossingen. Vaak is een maatwerkoplossing nodig. In een ruimte waar veel mensen binnen zijn is een extra behoefte aan ventilatie en koeling. Vaak is het niet mogelijk de nieuwbouwoplossingen zoals ventilatieroosters in de gevel of afvoerkanalen aan de achtergevel toe te passen. Ook kan er niet zomaar een koelingsunit aan het gebouw worden opgehangen.

Het is daarom belangrijk goed naar het gebouw te kijken. Veel historische gebouwen hebben schoorsteenkanalen die gebruikt kunnen worden voor ventilatie. Ook zijn er vaak ventilatievoorzieningen voor natuurlijke ventilatie aanwezig (soms weggewerkt achter voorzetwanden) die weer in gebruik genomen kunnen worden. Warmte kan ook voorkomen worden door het gebruik van ledlampen, zonwering en nachtventilatie. Zo kan er uiteindelijk worden volstaan met kleinere en zuiniger installaties.

Contact

Wilt u meer informatie? Neem dan contact op met de adviseurs van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

Er is vergunning verleend om via het bestaande haard kanaal de extra benodigde ventilatielucht voor de nieuwe gebruiksfunctie mechanisch aan en af te voeren.

3. Bescherming Leidse binnenstad

Leiden is één van de mooie historische steden die Nederland rijk is. Leidenaren zijn daar trots op en terecht! Het aanwezige erfgoed maakt de stad extra aantrekkelijk om in te wonen, te verblijven en te investeren. Leiden is bijzonder, zowel uit nationaal als internationaal perspectief. Wij hebben de verantwoordelijkheid naar de generaties voor en na ons om goed te zorgen voor deze stad. Daarom worden delen van de stad, afzonderlijke gebouwen en archeologische resten beschermd. Dat doen we niet om de tijd stil te zetten, maar om ervoor te zorgen dat we goed nadenken over wat de gevolgen zijn van ons handelen voor onze bijzondere stad.

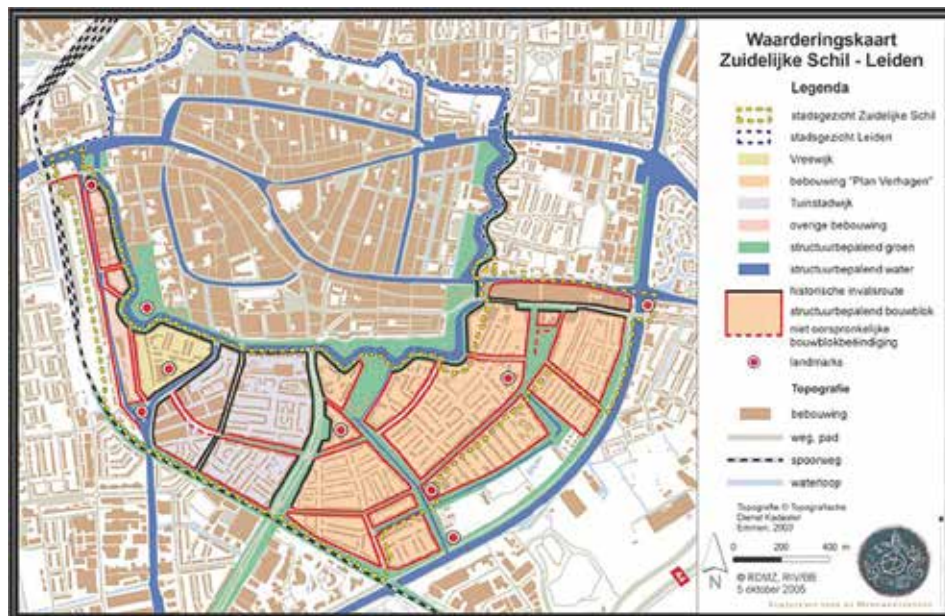
WE ZETTEN DE TIJD NIET STIL, MAAR ZORGEN DAT ER GOED NAGEDACHT WORDT OVER WAT DE GEVOLGEN ZIJN VAN ONS HANDELEN VOOR ONZE BIJZONDERE STAD.

PANDEN IN DE LEIDSE BINNENSTAD WORDEN MET DE VOLGENDE INSTRUMENTEN BESCHERMD:

- een beschermd stadsgezicht
- een aanwijzing als monument
- een aanwijzing als karakteristiek pand
- met archeologische regels

3A WAT IS EEN BESCHERMD STADSGEZICHT?

De historische binnenstad en de zogenoemde 'zuidelijke schil' zijn door het Rijk aangewezen als beschermd stadsgezicht (zie kaart). Een beschermd stadsgezicht betekent dat het geheel van bebouwing en de structuur van wegen, grachten, singels, straten en parken van bijzondere historische waarde is en bescherming verdient.

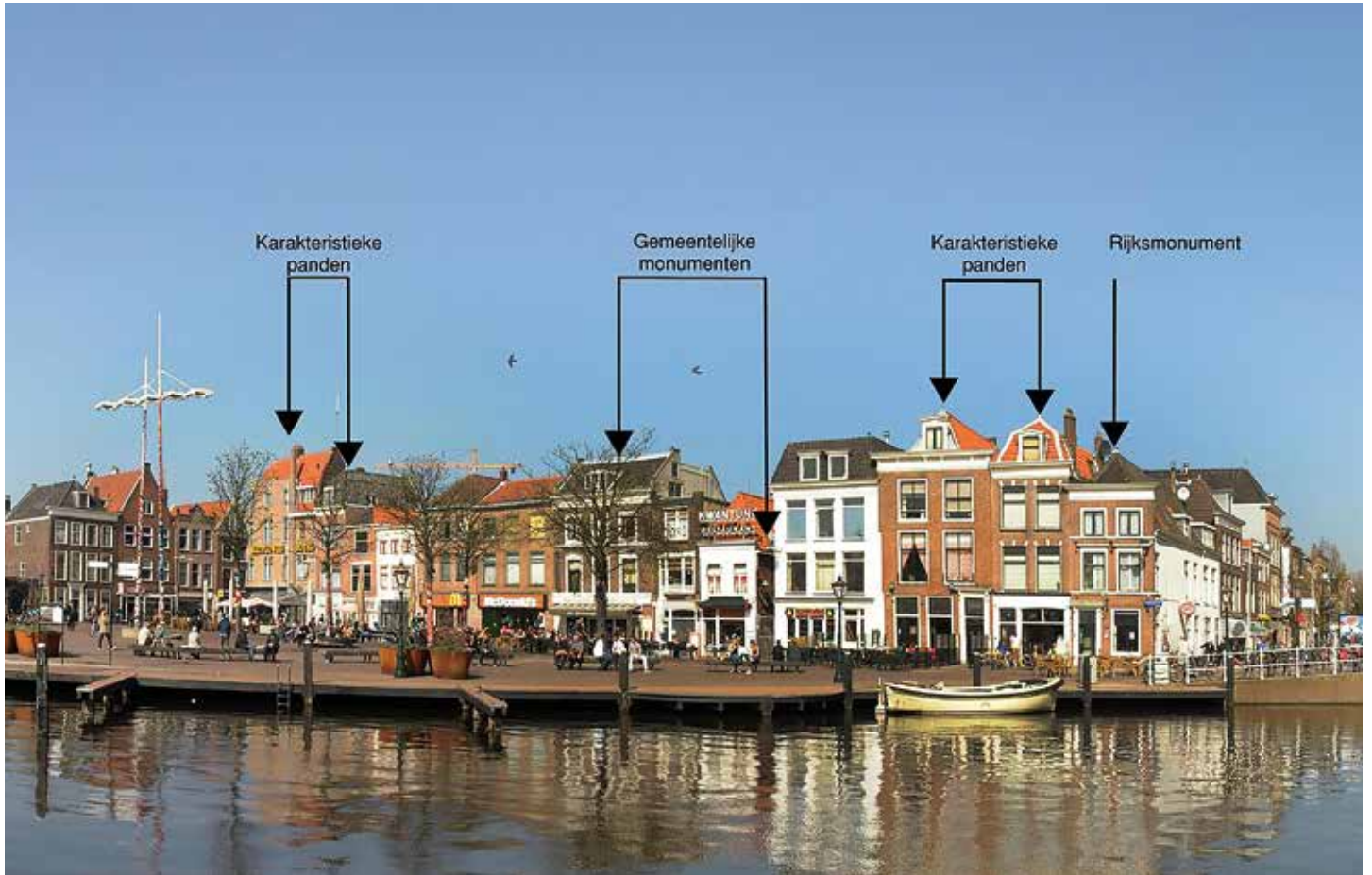

(bron: RCE)

Het gaat daarbij dus om een gebied en niet om afzonderlijke panden. De panden zijn, samen met de structuur, onderdelen van het beschermde stadsgezicht. Er bevinden zich altijd monumenten binnen het gebied, maar niet alle panden in het beschermd stadsgezicht zijn automatisch een monument.

EEN BESCHERMD STADSGEZICHT:

- is een aaneengesloten gebied met de stedelijke structuur van straten, grachten en parken en alle gebouwen daarin;
- is bebouwd met zowel monumenten als niet-monumenten;
- heeft een beschermend bestemmingsplan;
- kent een strenger welstandsbeleid.

Bestemmingsplan

In het bestemmingsplan regelt de gemeente hoe de bescherming wordt vormgegeven. Bij een voorstel tot afwijking van het bestemmingsplan wordt gekeken naar de gevolgen voor het beschermd stadsgezicht. Dit is een toetsonderdeel van de Omgevingsvergunning. Dat betekent dat de gemeente kijkt of verbouwingen passen in het historisch beeld en de structuur van de stad niet aantasten. Er is een strenger welstandsbeleid van toepassing binnen een beschermd stadsgezicht.

De Beestenmarkt met karakteristieke panden, gemeentelijke monumenten en een rijksmonument (foto: Wilbert Devilee).

3B WAT IS EEN MONUMENT?

Een gebouw, of een ander onroerend object, kan door het Rijk of de gemeente aangewezen worden als beschermd monument. Daarmee is het niet toegestaan dat object te verbouwen, te wijzigen of te slopen zodanig dat de cultuurhistorische waarden worden aangetast.

Let op: die bescherming geldt altijd voor zowel het exterieur als voor het interieur!

EEN STATUS ALS MONUMENT BETEKENT NIET DAT ER NIETS MAG VERANDEREN AAN EEN OBJECT.

Verbouwen

Een status als beschermd monument betekent niet, dat er niets mag veranderen aan een object. Bijna alle monumenten zijn in de loop van hun geschiedenis verschillende malen verbouwd en veranderd en dat blijft mogelijk. Bij de verbouwing van een monument kijkt de gemeente of die veranderingen niet ten koste gaan van de cultuurhistorische waarde van het gebouw. Behoud van historisch materiaal is daarbij belangrijk.

Wat die cultuurhistorische waarde is, verschilt per monument. Sommige waarden zijn voor iedereen duidelijk: rijke stucplafonds, trapgevels of beschilderde behangsels. Andere waarden zitten meer verborgen en vereisen een kennersblik: kapconstructies, metselverbanden of bijzonder materiaalgebruik. Monumenten staan zowel binnen het beschermd stadsgezicht als daarbuiten.

De Haarlemmerstraat. Niet iedereen zal direct zien dat dit een gave 15de eeuwse houtconstructie is

VOOR EEN MONUMENT GELDT:

- dat het als zodanig is aangewezen door Rijk of gemeente;
- dat het een belangrijk gebouw is voor de geschiedenis van de stad;
- dat het integraal beschermd is. Zowel het interieur als het exterieur;
- dat bij rijksmonumenten regulier onderhoud vergunningsvrij is.
Er geldt geen meldingsplicht. Raadpleeg van tevoren altijd de gemeente;
- dat bij gemeentelijke monumenten regulier onderhoud vergunningsvrij is.
Er geldt wel een meldingsplicht. Raadpleeg van tevoren altijd de gemeente;
- dat het behoud van oorspronkelijk materiaal en detaillering belangrijk is.

Vergunningen

Als u een monument wilt wijzigen is vaak een vergunning vereist. Regulier onderhoud is voor zowel rijksmonumenten als gemeentelijke monumenten vergunningsvrij. Wanneer het een gemeentelijk monument betreft, bent u altijd verplicht te melden bij de gemeente wat u gaat doen. Bij een rijksmonument geldt die meldingsplicht (nog) niet. Wat precies onder het regulier onderhoud valt kunt u zien op onze website (www.erfgoedleiden.nl/bouwen/vergunningen/gemeentelijk-monument).

Aarzel niet, om bij twijfel contact te zoeken met Erfgoed Leiden en Omstreken.

De regels zijn voor meer interpretaties vatbaar en vereisen vaak vakkennis om ze correct te kunnen toepassen.

WAT IS DE WABO

Sinds 2010 zijn de meeste losse vergunningen voor een verbouwing opgegaan in één 'alomvattende' vergunning: de omgevingsvergunning. In die omgevingsvergunning zit dus ook de vergunning om een monument te verbouwen.

De wet die dit regelt heet de Wabo (Wet algemene bepalingen omgevingsrecht). Dezelfde wet regelt dat veruit de meeste aanvragen binnen 8 weken afgehandeld moeten worden. Gecomplieerde aanvragen waarbij een rijksmonument is betrokken, kunnen tot 26 weken in beslag nemen. Zeker als het een wat ingewikkelde aanvraag betreft, is het aan te raden om eerst contact op te nemen met de procesregisseur-Wabo van de gemeente. Die kan helpen bij het snel en goed laten verlopen van de aanvraag. Daarnaast kan de procesregisseur meekijken of alle stukken compleet zijn en de juiste informatie bevatten. Hiermee kan worden voorkomen dat de aanvraag moet worden aangepast en u hierdoor meer kosten moet maken.

Vooroverleg met de gemeente is in Leiden gratis en kan u tijd en geld besparen!

Zeker bij ingrijpende werken aan een monument is het sterk aan te raden een goede (restauratie)architect, aannemer en installatieadviseur in te schakelen. Vraag daarbij naar de ervaring met en kennis van historische gebouwen. Restaureren is een vak!

Contact

Wilt u weten wat er waardevol is aan uw monument, dan kan Erfgoed Leiden en Omstreken u adviseren. Wilt u meer weten over de Wabo? Achterin deze folder vindt u de contactgegevens.

Nieuwe Rijn 65a
(met de groene garage)
is een karakteristiek pand
(foto: Wilbert Devilee)

3C WANNEER IS ER SPRAKE VAN EEN KARAKTERISTIEK PAND?

Naast monumenten kent Leiden veel panden die het beeld van de stad ondersteunen. Ze zijn onmisbaar, maar geen monument. Dit zijn de karakteristieke panden.

Behoud van de hoofdvorm en de architectuur is het uitgangspunt. Het belangrijkste verschil met een monument is, dat het interieur en de toegepaste materialen niet beschermd zijn. Dat laatste betekent dat bijvoorbeeld kozijnen vervangen kunnen worden door nieuwe kozijnen zolang die er maar hetzelfde uitzien. Bij monumenten is behoud van oorspronkelijke historische materiaal wel belangrijk. Karakteristieke panden staan, net zoals monumenten, zowel binnen het beschermd stadsgezicht als daarbuiten.

Vergunning

Karakteristieke panden worden aangewezen in het bestemmingsplan. Het ingrijpend wijzigen van het exterieur van een karakteristiek pand kan dus in strijd zijn met het bestemmingsplan. De wijziging wordt daarom door de gemeente getoetst op de gevolgen voor de cultuurhistorische waarden van het pand en voor het stadsbeeld. Dit is onderdeel van de omgevingsvergunningtoets.

EEN KARAKTERISTIEK PAND:

- wordt aangewezen door de gemeente via het bestemmingsplan;
- is van belang voor het historisch stadsbeeld;
- is alleen aan de buitenkant beschermd (het interieur niet);
- is belangrijk vanwege zijn aanzicht en hoofdvorm. Behoud van historisch materiaal is niet verplicht.

3D WAT ZIJN DE REGELS VOOR ARCHEOLOGIE?

Iedere Leidenaar kent het Romeinse fort Matilo, of heeft wel eens staan kijken bij een opgraving in de binnenstad. De historische stad houdt namelijk niet op bij het maaiveld!

Het liefst laten we die bodemschatten in de grond zitten, omdat ze daar het best worden bewaard.

Opraving Korevaarstraat

Vergunning

De opdrachtgever van de werkzaamheden die de bodem verstoren (zoals graven, heien, baggeren etc.) is in principe *zelf* verantwoordelijk voor de kosten van archeologisch onderzoek. Dat is in de wet geregeld. Of er archeologisch onderzoek moet worden uitgevoerd en hoe, wordt in het bestemmingsplan geregeld. Niet alles hoeft te worden opgegraven. Beneden een bepaald aantal vierkante meters en bij een beperkte diepte zijn er geen bruikbare opgravingsresultaten te verwachten. Wat de oppervlakte- en dieptematen zijn, waarbij archeologisch onderzoek nodig is, verschilt per gebied. Zo is in de binnenstad haast iedere vierkante meter van belang, terwijl in sommige buitenwijken alleen grotere oppervlakten archeologisch relevant zijn. In het bestemmingsplan is te vinden welke regels er gelden voor uw perceel.

Contact

Wilt u meer weten over archeologie en de regels die daarbij horen?

Neem dan contact op met de archeologische adviseurs van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

ARCHEOLOGIE:

- regels worden door de gemeente vastgelegd in het bestemmingsplan;
- voor graafwerk is vaak een vergunning nodig, afhankelijk van de plaats en omvang;
- in bepaalde delen van de stad is eerder een vergunning nodig dan in andere delen. Kijk hiervoor in het bestemmingsplan.

4. Duurzaam verbouwen

Historische panden zijn uit zichzelf een voorbeeld van zuinig omgaan met grondstoffen. Het bouwmaterial van een historisch pand gaat immers al generaties lang mee.

Naast de wens om het historisch karakter van panden te behouden, worden er moderne eisen gesteld met betrekking tot comfort en energiezuinigheid. Hoe maak je historische panden energiezuiniger en comfortabeler? En wat is er mogelijk in een monumentaal pand? Hoe zit het met zonnepanelen, isoleren (bijvoorbeeld dubbel dun glas) en energiebesparing?

Energiebesparende oplossingen in oude panden worden vaak met de beste bedoelingen toegepast. Zonder deskundig advies kunnen die oplossingen ingrijpende en onomkeerbare schade aanrichten. Dit kunt u voorkomen door vooraf gratis een maatwerkadvies te laten opstellen door de adviseur Duurzame Monumentenzorg van Erfgoed Leiden en Omstreken. Met de juiste aanpak zijn vaak meer duurzame maatregelen mogelijk dan u verwacht!

Contact

Wilt u meer weten over duurzaam verbouwen? Neem dan contact op met de duurzaamheidsadviseur van Erfgoed Leiden en Omstreken. Achterin deze folder vindt u contactgegevens.

Het dun dubbel glas is niet te zien, maar het zit er wel. In de oorspronkelijke ramen.

ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN

MEER WETEN

WEBSITES

Op www.erfgoedleiden.nl vindt u onder bouwen meer informatie over onder andere monumenten, vergunningen en duurzaamheid.

Op www.omgevingsloket.nl kunt u controleren of u een omgevingsvergunning nodig heeft

Op www.gemeente.leiden.nl vindt u de Welstandsnota, het Modellenboek Gevelreclame en bestemmingsplannen

CONTACT MET ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN

Boisotkade 2a
2301 GC Leiden
(071) 5 16 53 55
info@erfgoedleiden.nl

CONTACT GEMEENTE LEIDEN EN WABO-COORDINATOR

Servicepunt Bouwen en Wonen
Stadsbouwhuis
Langegracht 72
2312 NH Leiden
14071

COLOFON

© 2016 Gemeente Leiden
Erfgoed Leiden en Omstreken
Postbus 16113
2301 GC Leiden
info@erfgoedleiden.nl
www.erfgoedleiden.nl

Redactie: Erfgoed Leiden en Omstreken (bouwhistorie en monumenten)

Eindredactie: communicatie Erfgoed Leiden en Omstreken

Illustraties en foto's: Erfgoed Leiden en Omstreken, Wilbert Devilee, Leiden Marketing

Vormgeving: Maya Timmer, M A T ontwerp, bno

Druk: Grafisch Productie Centrum, Gemeente Leiden

ERFGOED LEIDEN EN OMSTREKEN

Erfgoed Leiden en Omstreken brengt kennis van het verleden bij elkaar en maakt deze bruikbaar voor iedereen vanuit de overtuiging dat erfgoed bijdraagt aan de kwaliteit en identiteit van de moderne leefomgeving.